

правителството, и такива с религиозна насоченост. Според политолога в момента се оформя нов исторически блок в Полша, който включва управляващата консервативна партия и консервативните католически движения. След тези данни, Екиер обобща, че либерализмът като политически проект, като еманципаторен проект и като икономически проект е под атака не само в Полша, но и по целия свят. Нещо по-важно, този конфликт се води не само там където сме свикнали да виждаме – на електоралната арена между политическите лидери и партии. Според Екиер „другият фронт“ се води на протестната арена, където срещу либералния проект е изправено едно „консервативно националистическо гражданско общество“.

Лекцията и заключенията на Екиер породиха противоположни коментари. Разбира се, неговото заключение трудно може да учуди човек от България и изследователи, познаващи тезите на Антонио Грамши. От една страна, консервативното и националистическото движение, от което се опасява политологът, отдавна е навлязло в местната протестна арена. Примери за това са множеството антиромски бунтове, рокерските шествия срещу ромската престъпност, ежегодното шествие Луков марш и честите протестни прояви на нацио-

налистическите партии като АТАКА и ВМРО. От друга страна, без да споменава Антонио Грамши, основните заключения на Екиер, а и част от терминологията му (например понятието „исторически блок“) бяха преповтаряне на вече познатото ни от италианския учен. Протестната арена и гражданското общество всъщност не носят със себе си конкретен нормативен код, те са терен за спечелване на хегемония. Но ако доскоро това не бе ясно за Западна Европа, където в действителност по емпирични качествени и количествени данни протестни мобилизации след 60-те години на ХХ век най-често включват хора с ляво-либертарни възгледи и привърженици на пряка демокрация и екологични политики, днес крайно националистически и консервативни вълни също започват да използват този инструмент за натиск. В Източна Европа траекторията на гражданското общество и протестната арена не следват тази тенденция, а дори в някои държави в региона те са напълно противоположни още от годините на преход, когато свалянето на режимите в някои държави е съпроводено и с бум на националистическите движения.

Ивайло Динев

КОНФЕРЕНЦИЯ „РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ И ФАКТОРИТЕ ЗА УСПЕХ: ОБРАЗОВАНИЕ, ИКОНОМИКА И СОЦИАЛНА ПОЛИТИКА В РЕГИОНИТЕ“

(25 октомври 2019 г., София)

За шеста поредна година ИИОЗ при БАН, в сътрудничество с Бюрото на фондация „Конрад Аденауер“ в София, проведе на 25 октомври 2019 г. научна конференция на тема „Регионалното развитие за успех: образование, икономика и социална политика в регионите“. Събитието имаше за цел да постави във фо-

куса на вниманието условията и факторите за успех на местните общности и икономики, причините за регионалните дисбаланси в областта на образованието, предоставянето на социални услуги и икономическата дейност, както и да предложи съвременни подходи и иновативни мерки за преодоляване на тяхно-

то негативно отражение върху общественото, икономическото, социалното и демографско развитие в България и в по-широк европейски контекст.

В рамките на този форум традиционно се представят резултатите от актуални изследвания на Института, както и на други академични институции от страната и чужбина. Сред поканените са учени, експерти и гости не само от България и Германия, но и от Швейцария, Северна Македония и др.

Темата на тазгодишната конференцията имаше за цел да постави в центъра на научната и експертната дискусия проблемите, пред които са оставени регионите, местните икономики и общности поради съвременните икономически и социални предизвикателства. Развитие е по дефиниция процес, при който обществен проблем трябва да бъде решен чрез прилагане на систематичен и добре дефиниран процес на реформа и/или промени на различни нива. Регионалното развитие е сложен феномен и трябва да се изучава с помощта на многомерни подходи и да се анализира в интердисциплинарна перспектива. Съществува голямо разнообразие в разбирането и концептуализирането на регионалното развитие: Приема се, че дейностите по регионално развитие са насочени към решаване на регионални проблеми чрез интервенции, които се провеждат най-добре на ниво регион/община/град и се прилагат от местни участници. В същото време, на по-високи нива – междурегионално, национално, европейско, международно – понятието „регионално развитие“ се разбира като съвкупност от дейности за намаляване на социалните и икономическите неравенства между развитите и по-слабо развитите региони. И накрая, многомерният подход се отнася до степента на достъп до разнообразен набор от възможности („goods of modernity“), достъпни за хората от даден регион, което допринася за задоволително личностно и професионално осъществяване и за подобряване на качеството им на живот.

Тазгодишната конференция не се ограничи само до един конкретен подход, а по-скоро търсеше взаимозависимостта на развитието и факторите, които го правят успешно. Няколко

са факторите, които влияят на регионалното развитие, предопределяйки успеха или неуспеха на местните общности и техните инициативи: стратегическо местоположение и добра инфраструктура по суша, въздух и вода; качеството на политиката, процесът на вземане на политически решения, както и политиките на местно, регионално и национално ниво; наличието на природни и човешки ресурси, които са определящи за производителността и устойчивостта; образованието, включително ПОО и учене през целия живот, равнището на умения или несъответствие с уменията; насърчаване на регионално и местно ниво на появата и развитието на съвременни икономически участници и иновативни средства като индустриални клъстери, индустриални паркове и бизнес центрове, цифрови платформи и курсове за електронно обучение и т.н. Някои фактори оказват непосредствено влияние върху регионалния успех (местоположение, транспорт и всякакъв друг вид инфраструктура, структура на пазара на труда и качество на работната сила), докато други влияят косвено на развитието (култура, развитие на човешкия капитал) или техните ефекти се появяват след години каквито са образованието и образователни реформи.

Конференцията беше отворена към широк кръг концептуални рамки. Условието бе представените доклади да бъдат подкрепени от илюстрирани с резултати от конкретни научни изследвания и/или емпирични данни от национални, европейски и международни проучвания. Анализите на политиките в областта на образованието, икономиката, пазара на труда и др. на местно, национално и европейско равнище и в сравнителна перспектива, както и тяхното въздействие върху регионалното развитие също бяха застъпени в презентациите и изнесените доклади.

Традиционно конференцията бе открита от Веселин Петров, директор на ИИОЗ, Торстен Гайслер, директор на Бюрото на фондация „Конрад Аденауер“ в София. Васил Николов, зам.-председател на БАН, Зорница Русинова, зам.-министър на МТСП, и Карина Ангелиева, зам.-министър на МОН, приветстваха участниците и изнесоха данни, които предизвикаха

оживена дискуссия. В изказването си всеки от приветстващите постави различен акцент в зависимост от институцията, която представлява. По този начин официалните гости не само приветстваха участниците в конференцията – повечето от тях за поредна година, но и в пълна степен допринесоха за научното и експертното уплътняване на дискусиите с данни и информация за актуални политики и мерки, които те самите ръководят и осъществяват.

Специални лектори в генералната сесия на конференцията бяха Мария Габриел, европейски комисар по цифрова икономика и цифрово общество, и Волфганг Шустер, президент на Европейската фондация за образование, Щутгарт.

Мария Габриел говори за развитието на цифровите технологии и възможностите и предизвикателствата за насърчаване на растежа на регионите и местните икономики. Българският еврокомисар очерта „Цифрова Европа“ с пет приоритета и отбеляза, че Европейската комисия предвижда 700 милиона евро за развитие на дигиталните умения на младите хора. Габриел говори за „Дигиталните хъбове“, които трябва да бъдат изградени до 2020 г. Наред с другото, те ще предоставят обучение в регионите, както и ще осигуряват услуги за малките и средните предприятия на принципа „едно гише“. Очаквано, анонсираният бъдещ ресор на българския еврокомисар „Иновации, научни изследвания, култура, образование и младеж“ за новия законодателен период (2019–2024) на ЕК предизвика множество въпроси от страна на българските учени относно конкретни възможности и инициативи на ЕК. Пред учените Габриел представи инициативи като INVEST EU за социални компетенции, Европейския иновационен съвет, WiFiforEU, WiFiforSchools, Европейските университети и др. Българският еврокомисар отбеляза, че сега само 44% от европейските граждани имат цифрови умения, а след 5 години се очаква 80% от работните места да изискват такива от работниците и служителите. Поради тази причина на европейско ниво се разработват планове за действие в областта на заетостта и пазара на труда за цифрово образование и за допълнително професионално обучение.

В своя доклад „Образование за регионално развитие“ Волфганг Шустер най-напред представи предизвикателствата пред местните и регионалните власти през XXI век, свързани с глобализацията, цифровизацията, климатичните промени, демографската криза, социалните въпроси и урбанизацията. След това той се спря на решенията, които биха могли да адресират тези предизвикателства, преминавайки от общата „Програма за устойчиво развитие на ООН до 2030 година“ до „Стратегията за развитието на град Щутгарт“ в Германия, където той е бил кмет в продължение на 16 години. Шустер постави в центъра за изложението си въпроса как да направим така, че съвременното образование, което е поставено пред толкова сериозни предизвикателства, да допринесе за постигане на устойчиво развитие на всички равнища и особено на регионално и местно ниво. Какви знания, способности и умения са ни необходими през XXI век и как можем да предложим необходимите умения за постигане на по-добри шансове, особено за младите хора, създаващи своето лично и професионално бъдеще? Според лектора решенията на тези въпроси трябва да отчитат многообразни развития и да се възползват от синергичния ефект на голям брой възможности като тези за образование и учене през целия живот, достъпно за все повече хора; образование в най-ранна детска възраст; диференцирани училищни форми; множество възможности за професионално обучение в училища и на университетско ниво; неформални възможности за обучение: библиотеки, колежи в общността, дигитални медии; нови форми и начини на обучение като електронно обучение, интерактивно индивидуално и групово обучение, без ограничения по отношение на пространството и времето, нарастващо разнообразие от формални и неформални възможности за обучение; ерозията на монопола на класическите образователни институти и замаяната им от приложения за информация и обучение, които са достъпни онлайн; намаляващото значение на официалните сертификати за обучение в резултат на непрекъснатото намаляващия „живот“ на знанието и др. Решението на тези предизвикателства, което са намерили в Щутгарт

и региона, е в така нареченото „дуално образование“. Според Шустер анализи на Европейската комисия и ОИСР потвърждават, че всички държави с някакъв тип дуални системи за професионално образование имат: 1. значително по-малко безработни млади хора; 2. висока конкурентоспособност на компаниите; 3. по-добре платени работни места; 4. значително по-малко са засегнати от така нареченото „източване на мозъци“; 5. по-силно икономическо регионално развитие. Докладът на Шустер, придружен от изключително информативна и интересна презентация, предизвика множество въпроси.

В основната сесия учени от България представиха свои изследвания и изследователски резултати. В презентацията си „Регионални неравенства в професионалното образование и в жизнените траектории на младите хора в България“ три авторки от ИИОЗ, Петя Илиева-Тричкова, Румяна Стоилова и Пепка Бояджиева, изнесоха данни от The Global Competitiveness Report 2019, според които оценката на качеството на професионалното обучение в България е 3,8 при максимална 7, и очертаха проблема, с който те се сблъскват като изследователи: с тази оценка България се нарежда на 92-ро място по този показател от 141 изследвани страни. Изследвайки същината на поставения проблем, те отбелязаха, че в „Актуализираната стратегия за професионално образование и обучение в Република България за периода 2019–2021 г.“, която понастоящем е публикувана за обсъждане, не се разглежда много важният въпрос за регионалните различия в професионалното образование. Както показват данните от техните изследвания: 1. Регионалните неравенства в участието в професионалното образование зависят от разностранното – като количество и насоченост – в предлагането на програми и от състоянието на икономиката и пазара на труда в отделните региони; и 2. Индивидуалните характеристики на младите хора – пол и социален произход – насочват момчетата и момичетата в различна степен към професионалното образование, но това влияние има различна специфика в отделните региони.

В следващия доклад „Може ли да се измери красотата на залеза, или как остаряват хората на 50+ в Източна Европа? Сравнителен анализ на данни от SHARE, 7 вълна“ Екатерина Маркова и Габриела Йорданова (и двете от ИИОЗ) пренесоха фокуса от младите хора към възрастовата група на 50+годишните. Като теоретична база на своите изследвания и анализ авторките използват „динамичен модел“, базиран на ресурси (физически, вкл. здраве и физическа сили; когнитивни, вкл. памет; финансови, напр. обезщетения за заплати и пенсии; социални, напр. социални мрежи и социална подкрепа; емоционални, напр. емоционална стабилност, настроение, чувствителност; мотивационни). Авторките идентифицират значими отклонения по страни, когато говорим за предизвикателствата пред пенсионните политики: как да постигнем условия за по-добра и по-дълга трудоспособност? Какво влияе върху прехода от работа към пенсиониране в България? Как е възможно образование и учене на хората на възраст 50+. Представяйки данните от Европейското изследване SHARE, 7 вълна, те приканиха учените да използват в своите анализи набраната и свободно достъпна информация.

Даниела Йорданова (Русенски университет) изнесе доклад на тема „Въздействие на кохезионната политика на ЕС върху регионите в България“. Тя акцентира върху политиката на сближаване като основната инвестиционна политика на ЕС, насочена към всички региони и градове в Европейския съюз с цел да се подкрепи създаването на работни места, конкурентоспособността на предприятията, икономическият растеж, устойчивото развитие и да се подобри качеството на живот на гражданите (32,5 от бюджета на ЕС за периода 2014–2020 г.). Авторката предложи сравнителен анализ на резултатите от реализацията на Оперативните програми и изразходването на финансов ресурс под формата на безвъзмездна финансова помощ в районите от ниво NUTS II за периодите 2007–2013 и 2014–2019. Ако кохезионната политика има за цел намаляването на различията между регионите и стимулиране на социално-икономическото развитие, то на национално ниво нейните ефекти, в резултат

тат на изразходването на средства от ЕСИФ са видни. Авторката посочи, че са налице някои слабости в разпределението, причините за което не могат да бъдат идентифицирани със сигурност на този етап, но е факт, че ако не се направят промени в разпределението на безвъзмездната финансова помощ (БФП), регионалните различия ще продължават да се задълбочават. Особено проблематични в това отношение са програмите ОП „Транспорт и транспортна инфраструктура“ (2014–2020) и Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“.

Дисбаланси се забелязват и при други програми, но при тях общата стойност на финансовата помощ е по-малка, което намалява възможността да оказват влияние върху развитието на регионите. И при едните, и при другите обаче е необходимо да се преосмислят критериите за разпределение на помощта, ако целта е балансирано регионално развитие на страната. За последното се разчита на програмата „Регионално развитие“, но при наличието на явни диспропорции при другите оперативни програми, тя не е в състояние да компенсира влиянието им сама по себе си. Йорданова изтъкна, че макар финансирането по отделни програми да е основано на обективни критерии и тези критерии да бъдат целесъобразни в рамките на програмата, трябва да се търси синергичен ефект от едновременното действие на всички програми за постигането на стратегически цели за развитието на страната. В заключение, авторката изтъкна, че е необходим качествено нов подход при прочита на националните приоритети от гледна точка на балансирано регионално развитие, който да доведе до икономически растеж, създаване на работни места и повишаване на качеството на живот и при подходите за разпределяне на БФП.

Галина Бабева (Община Несебър, директор „Европейски програми и проекти“) поднесе на аудиторията презентация на тема „Несебър – различната дестинация“. Като експерт на местно ниво и практик Бабева показва връзката между отделните фактори, които допринасят за ефективно и успешно регионално развитие на икономиката, социалните услуги

и обществения живот в град и община като Несебър. В богато илюстрирана презентация тя отбеляза богатото минало на града, заради което старинният Несебър е един от обектите на световното културно наследство, включен от ЮНЕСКО и „Нешънъл Джиографик“ в най-нова онлайн платформа „Пътувания до обекти на световното културно наследство в Европейския съюз“ / <https://visitworldheritage.com>. Тя изтъкна, че платформата е създадена в рамките на проект, който е част от инициативите на ЮНЕСКО в областта на устойчивия туризъм – нещо, към което Несебър се стреми. В тази връзка тя подчерта, че не само богатото историческо наследство правят от Несебър необикновена и желана туристическа дестинация, но и усилията на местната администрация и местните хора и бизнеси са ориентирани изключително дългосрочно и за запазване на миналото. Представени бяха актуалните проекти на общината в областта на екологията, транспорта и др., които целят устойчивото градско развитие на Несебър и туристическа индустрия, ориентирана не само към днешния, но и към утрешния ден.

Светла Стоева, Дона Пикард и Мариана Драганова (и трите от ИИОЗ) говориха на тема „Фактори за (не) успех на прилагането на Европейското партньорство за иновации за селскостопанска продуктивност и устойчивост (ЕПИ-АГРИ) в българския национален контекст“. Според авторките в областта на социалните науки се наблюдава промяна в разбирането, че създаване и внедряване на иновации се случва чрез линейни подходи, при които иновациите се създават от учените, разпространяват от съветнически и образователни институции и се прилагат от фермерите. Те изтъкнаха, че все по-често иновациите се разглеждат като резултат от „интерактивни форми на сътрудничество между различни актьори в т.нар. „система за знания и иновации в земеделието – СЗИЗ (AKIS)“. Трите авторки открийха следните въпроси като особено важни за техните изследвания: кои са факторите, които затрудняват постигането на общо разбиране сред СЗИЗ-актьорите и които могат да оказват негативно влияние върху прилагането на интерактивния иновационен

подход в българския контекст? Те отбелязаха, че към момента изследването, в което участват, идентифицира, от една страна, наличието на несъответствие между реалните нужди на фермерите, които те мислят и изразяват с език съвсем различен от този на политиките и, от друга страна – формулирането на целите и описанието на логиката на мерките за подкрепа на иновациите, които не се разбират от фермерите. На второ място, изследването констатира неразбиране на разликите между предоставяната финансова помощ по под-мярка 16.1 и други мерки от ПРСР, които предлагат подкрепа за иновации, но и свеждат иновацията до закупуването на „нов трактор“ или притежанието на патент/полезен модел. Трето, нарушеният баланс на участващите в процеса на програмиране на мярката – ограниченото участие на земеделски производители и асоциации, демотивира т.нар. крайни потребители, които имат нужда от иновации и които са именно фермерите. Не на последно място, научните и образователни институции прилагат съвсем различен подход към разработването на иновации, който не съответства на принципа на ЕПИ-АГРИ: разбиранията за иновации на тези институции се моделират спрямо финансиращия орган, под който те изпълняват проекти. В допълнение, конкуренцията за финансиране между тези институции е сериозна пречка за сътрудничеството между тях.

Румяна Желева (ИИОЗ) говори на тема „Стратегия за устойчиво развитие в града и страната“. Докладът, подобно на много от предишните презентации, се фокусира върху предизвикателствата пред политиката на ЕС за устойчиво развитие и имаше за цел да очертае насоките и границите на една бъдеща устойчива политика за градско развитие. Сред основните изследователски въпроси на своя проект авторката посочи: какво е полето на действие за ЕС в областта на политиката за устойчиво развитие? Как се отразява понастоящем европейската политика върху градовете и как следва да се отразява тя в бъдеще? Как могат да бъдат подобрени координацията и съгласуваността на политиките за устойчиво градско развитие? В заключение Желева отбеляза, че политиката на ЕС и действащата

Програма за градско развитие трябва да окаже по-ефективно въздействие върху последиците от урбанизацията на Европа и скоростта, с която се извършва тази урбанизация. Само чрез активни и координирани действия на европейско равнище от страна на всички заинтересовани страни, градовете ще могат и в бъдеще да изпълняват своите функции и да предлагат на своите жители желаните от тях условия на живот.

Васил Киров (ИИОЗ) говори по темата „Как дигиталните трансформации влияят на регионалната екосистема: Случаят на София“. Основният въпрос, разгледан от автора и изследването, в което участва той, е относно специфичната роля на дигитализацията за преобразуване и въздействие на региона на София като екосистема. Киров отбеляза, че цялостното изследване се фокусира върху икономическото въздействие на цифровите технологии, както и върху трансформацията по региони (общо 6 региона). Той оценява доколко дигиталните трансформации влияят на регионалните екосистеми, икономики и общества, сега и в бъдеще. Проектът изследва социалните и икономическите въздействия за шест различни региона, за да се оцени влиянието на цифровите технологии, свързани с растежа, трансформацията на екосистемно и регионално ниво сега и в бъдеще. Изследователите се стремят да предвидят, могат ли и как регионите да реагират и да се адаптират към бъдещи промени; да се оцени как ЕС може да помогне и подкрепи регионите и регионалните екосистеми при адаптиране и промяна на курса; какви са елементите на стратегията на ЕС на регионално ниво. Истински интерес предизвика направената от автора характеристика на София като регионална екосистема с развита ИТ индустрия като: най-добре развиващата се индустрия в BG – 600% растеж на доходите за 10 години; 14% от износа на София е произведен от ИТ сектора; с около 50 000 служители (към 2018); с инструменти за подкрепа (ускорители, технопарк и др.под.); с висока концентрация на университети. Определена като „една от най-жизнените стартиращи и предприемачески екосистеми в Централна и Източна Европа“, София и по-точно нейната

IT индустрия действително представлява добър пример за успешно и очевидно вече устойчиво развитие от гледна точка на икономика, работна сила и трудови отношения.

Конференцията приключи с интензивна дискусия, множество снимки на гости и

участници, голяма част от които са достъпни на сайта на ИИОЗ и, разбира се, с обещание за бъдещи научни прояви и срещи на учените с практики, политици и общественици.

Румяна Желева

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ „(ПРЕ)ОСМИСЛЯЙКИ СОЦИАЛИЗМА. ЗНАНИЕ, ПАМЕТ И ЗАБРАВА ЗА СОЦИАЛИСТИЧЕСКОТО МИНАЛО“

(7–9 ноември 2019 г., София)

От 7 до 9 ноември 2019 г. в Парк Хотел Москва се проведе международната научна конференция „(Re)thinking Socialism: Knowledge, Memory and Oblivion of the Socialist Past“ [(Пре)осмисляйки социализма. Знание, памет и забравя за социалистическото минало], финансирана по програмата за подпомагане на международни форуми в България на фонд „Научни изследвания“ и подкрепена от фонд „Schroubek“ (Германия).

Научният форум беше подготвен от Организационен комитет, съставен от членовете на секция „Етнология на социализма и постсоциализма“ към Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН (ИЕФЕМ-БАН). Научното събитие отбеляза тридесет години след края на държавния социализъм, маркиран от датата 10 ноември 1989 г. Учени и изследователи от научни институти и университети от страната и чужбина представиха резултати от свои изследвания и дебатираха относно различните аспекти на разбирането и паметта за социализма и неговите проекции в настоящето.

Общо 105 души взеха участие в конференцията като лектори и модератори: участниците от България бяха 56, в това число колеги от ИЕФЕМ-БАН, Института за изследване на изкуствата при БАН, Института за изследване

на близкото минало, както и преподаватели от ЛТУ, СУ, ЮЗУ, АУБ, ПУ, УниБИТ, ШУ, НБУ, ТУ, музейни специалисти от Архитектурно-етнографския комплекс „Етър“, РИМ-Стара Загора и РИМ-Варна. Форумът привлече 49 гости от чужбина – Германия, Австрия, Русия, Румъния, САЩ, Канада, Полша, Чехия, Унгария, Естония, Сърбия, Северна Македония, Италия, Хърватия, Сингапур, Словакия, Швейцария.

Конференцията беше открита с поздравителен адрес от директора на ИЕФЕМ-БАН Петко Христов и с уводни думи от страна на Ана Лулева, председател на Организационния комитет. Първият пленарен доклад беше изнесен от Клаус Рот от Института по емпирична културология и европейска етнология към Университета „Лудвиг-Максимилиан“ (Мюнхен) на тема: „Изследване на социалистическото всекидневие непосредствено след края на държавния социализъм. Промени в селата на България и ГДР“. Рот представи в автобиографична перспектива своите първи изследователски проекти върху социализма, осъществени в сътрудничество с български и германски учени.

В първия ден на конференцията (7 ноември) се проведеха три последователни сесии, които съдържаха по няколко успоредни пане-